

Sulyok Gábor

Kinek kell feltámadnia?

II. rész

Az alapkérdést azonban nem kerüljük meg: Hogyan és milyen körülmények között akarjuk a föltámadást értelmezni és értékelni? Ragaszkodunk a föltámadáshoz, a föltámadás utáni testnek a feltámadás előtti test által történő azonosításához, vagy megengedünk olyan azonosítást is, amely nem mérhető a „megszokott műszerezettséggel”? De félok, hogy ez az apologetikus kényszerment nem vezet sehová. Bizonyosan nem lehet elégséges magyarázat Jézus föltámadására, hogy az emberekben mindenkor jelenlévő szellemi-lelki megoldatlanság és egzisztenciális kudarc a heroikus halál által vallásos eselekedté magasztosulhat. Azt azonban világosan látnunk kell, hogy az ősegyház olyan kihívásoknak kényszerült megfelelni, amelyek valami egészen rendkívüli istenkapcsolatot követeltek meg. Csupán egy mindent felborító esemény vagy tényező lehetett ez, amelynek csak a testi, látható halálon diadalmas ember-isten Megváltó felelhetett meg.

Az ősegyháznak Palesztinából a hellenista világba történő „koraszülése” nem valósulhatott meg következmények nélkül. A római birodalom vallási zűrzavara számos ember számára már nem tudott igazi támaszt adni, mert már beleuntak az istenek születéseiről, házasságairól, számtalan botrányukról és az ezekkel kapcsolatos hűtlenkedéseikről szóló mitikus történetekbe, miközben végtelenül távol érezték magukat ugyanazektól a „mindenre kész” istenektől. Olyan istent kerestek, aki emberközeli, és mégis felülmúl mindent. Ebben az elképesztően csalódott világban kellett megfogalmazni, vagy átfogalmazni a názáreti Jézus tanítását, életét, Istenhez való viszonyát. Azok számára, akik megismerték Jézus életét és megértették tanítását, a jézusi élet nem fejeződött be a golgotai halállal; természetes volt, hogy Jézus a közösség életében új életre talált, tovább élt, föltámadt. A föltámadást az evangéliumi beszámolók alapján lehet vitatni, Jézus életét azonban nem!

A föltámadás jelentőségét is meg lehet kérdőjelezni, de a lényegét máshol kell megtalálnunk. Nyilvánvalóan lehetetlen elégséges közelségbe jutni a kétezer évvel ezelőtti, mindent megváltoztató eseményekhez, amelyek emberek százait változtatták meg gyökeresen.

– Az igazi kérdés tulajdonképpen számunkra az, hogy Jézusnak *valóban fel kellett-e támadnia* ahhoz, hogy egy vallási törekvés, amely annyira alapjaiban új és radikális volt, mint a jézusi gondolat, elindítson egy vissza nem fordítható történelmi folyamatot? Elég csak az ószövetség nagyjaira, Ábrahámmra, Jákobra, Mózesre vagy Illésre gondolnunk, akik vértanúság nélkül életre tudtak hívni egy népet, egy vallási szellemiséget, és évezredek után is történelmet formáló erő maradt a hagyatékuk.

Mennyivel inkább lehet természetes az, hogy egy „tökéletesen” Istennek adott élet, amelyet megpecsételt és megdicsőített a vértanúhalál, kitörülhetetlenül Isten győzelmét és a szerinte való élet újraszületését, feltámadását jelentette, és jelentheti ma is azoknak, akik számára az élet megoldása a jézusi út követése.

A „második exodus”, amelynek előzménye Jeruzsálem porig rombolása, alapjaiban rengette meg az eredeti jézusi tanítást is, és olyan „egyházi-kegyelmi profilt” hozott létre, amelyben Jézus Emberfia, Istenfia, a kegyelem forrása lett. Ez az átalakulás az evangéliumok hagyományát is módosította: a názáreti prófétából és tanítóból – aki meggondolatlanul, vagy ami még rosszabb, tudatosan életével fizetett a Golgotán az ingyenes, „üzlet nélküli” istenszeretetért – a Mindenható „jobbkezeit” szerkesztette meg. Ez a Jézus, aki Krisztussá magasztosult, csak csodás tettei, jelei, föltámadása és világvégi ítélettartása által győzhette meg az első keresztényeket arról, hogy ami késik, nem múlik, vagyis minden hatalom az ő kezébe tétetett, és rajta kívül nincsen üdvösség.

Ebben az „átalakításban”, átlényegítésben alapvető szerepe volt a tarzusi Pálnak, aki megkísérelte felülírni a hellenista isteneket és vallási magatartást, mégpedig a maga zsidó eredetének készítése alapján, amelynek változatlanul része volt az istenismeret kizárólagos birtoklása. Évezredek vallásos önhittsége jelenik meg általa újra a vallási piacon, csak ideig-óráig tűri meg az idegen isteneket, és hihetetlen gyorsasággal eljut az areopagoszi megilletődöttségéből az anatómiai, a pogányok lebecsüléséig, sőt pokolra küldéséig. Bultmann eléggé vitatható gondolata is erről tanúskodik: „A hit azt állítja, hogy ők (más vallások) nem Istenről beszélnek. ... A hit elutasítja azt a gondolatot, hogy Isten az összes vallásban és minden jámbor ember számára kinyilatkoztatja önmagát.”¹ A hit, és ezen keresztül Isten – a keresztény hit általi – illetően kisajátítása megengedhetetlen, hiszen a hit sem teszi tévedhetlenné az embert, és nem ad neki jogot a másik ember megvetésére, lenézésére.

Másrésről viszont Pál mint „realpolitikus” belátta, hogy a megközelíthetetlen távolságra fölöttünk trónoló Isten nem tud versenyezni az „ember szabású”, az emberi élethez közel álló görög és római istenekkel. Ezért, hogy saját Istenét vonzóbbá és ígéretesebbé tegye, megpróbálta a meglévő szóbeli evangéliumi hagyomány alapján megformálni az emberközeli, emberi életet megváltó Krisztust, aki természetesen *Isten csodálatos Fia, akiben egyedül van üdvösségünk és békességünk* (1Kor 1,30; Róm 5,5-10).

Nem vád akar lenni ez a megállapítás, hiszen Pál – mint elkötelezett zsidó és elkötelezett keresztény – valóban azt akarta, hogy az emberek rátaláljanak az igazi Istenre, csupán a módszer, vagyis Jézus életének, személyiségének erőszakos transzformálása, illetve az Istenhez vezető út kisajátítása volt tévedés. Az őskeresztény környezetben – elsősorban judaista gyökerekből táplálkozva – olyan természetes volt a vizionárius

¹ R. Bultmann: A természet-teológia problémája (1933).

megtapasztalás. A kérlelhetetlen messiási vágyak beteljesüléseként magukra vonatkoztatták Joel próféta szövegét: „Fiaitok és leányaitok látomásokat látnak majd, véneitek pedig álmokat” (ApCsel 2,17; Joel 3,1), s így a vallásos magatartás nélkülözhetetlen „kellékévé”, bizonyítékává nőtte ki magát a látomás és az álom. Ezekben Isten közvetlen jelenlétét vélték megtapasztalni, amely felülmúlta azt a jelenléteket, amely valóságosan látható és tapasztalható volt.²

– Mindennek elháríthatatlan következménye lett, hogy Jézus értelmezhetetlenné vált csodák, isteni jelek, és mindenekelőtt föltámadása nélkül. De tulajdonképpen még ez sem lett volna tragédia, ha nem írja felül az egész jézusi új szövetségre épülő „egyházat”. Ez a drasztikus felülírás egyértelműen jelenik meg a Jánosról nevezett evangéliumban, ahol az első lélegzetvételtől kezdve Jézus már Isten Fia, a világ megváltója, messiás, akit már nem lehet felülírni semmivel, még Istennel sem. De még ez sem lett volna a vég, ha az egyház, amit Jézus soha sem akart megalapítani, nem vált volna a császári (Konstantin és társai), majd pedig a polgári hatalom kiszolgálójává, sőt eszközévé. Az első, egyetemesnek címkézett zsinatok mást sem céloztak, minthogy az egyház uralkodni tudjon, ami az eredeti jézusi célok szembeköpését jelentette. Ezek a zsinatok, s az utána következők hasonlóan, miközben jelszavukká tették a hit egyértelmű megfogalmazását, valójában a másképp gondolkozást, az Istenhez közeledés útját verték béklyóba, és ha valaki szembe mert szállni ezzel, akkor a legbarbárabb és legjézusiatlanabb elhallgattatásra számíthatott, mindenféle kényszervallatásra és a maglyahalálra, hacsak meg nem tagadta nézeteit, sőt önmagát is.

Összegezve tehát, nem az a baj, hogy az Újszövetség választott népének hitét olyan történetekkel, eseményekkel erősíti meg a „Jézustól nem kívánt” egyház (amelynek történelmi hitelessége vitatható), hiszen az egész Ószövetség tele van ilyenekkel, a teremtetéstől a kivonuláson keresztül ki tudja meddig, hanem az, hogy az egyház a transzformált történetet teszi az eredeti jézusi, isteni helyébe, és a hitet a szabadon választott hitet akarja felülírni. Azt, hogy az első gyülekezet felelősséget érzett az em-

berek sorsa iránt, hogy belátta a „meglévő istenek” elégtelenségét, csak dicsérni lehet, viszont az, hogy kötelező teológiát épített fel anélkül, hogy egyeztetett volna a szerzővel, vagyis Jézussal, alapvető hibának tűnik.

– Alapvetően ünneprontó, vagy inkább Pál-rontó, dogmagyilkoló a Lukácsnál található példabeszéd a dúsgazdagról és a szegény Lázárról, különös tekintettel a csattanójára vagy tanulságára: „Legalább arra kérek, [Ábrahám] atyám, kiáltotta újra, küldd el öt atyai házamba. Van öt testvérem, világosítsa fel őket, hogy ne jussanak ők is e gyötrelem helyére. Ábrahám azonban megjegyezte: Van Mózesük és vannak prófétáik, hallgassanak rájuk. Ám az tovább erősödött: Nem teszik, atyám, Ábrahám. Ha azonban valaki a halottak közül megy hozzájuk, akkor megtérnek. Ő azonban így felelt: *Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, akkor sem fognak hinni, ha a holtak közül támad föl valaki*” (Lk 16,19-31).

Ezek után tegyük fel újra a kérdést: Nem elég nekünk a názáreti Jézus élete és tanítása? Nekünk is csak akkor ér valamit az egész, ha Jézus számolatlanul, és a szó igazi értelmében „ok nélkül” tetszőleges számú csodát tesz, ha a halottak közül valaki, nevezetesen Jézus maga föltámad, vagy eljön az ég felhőin hatalommal és dicsőséggel? Mi is feliratkozunk azok közé, akik nap mint nap vizsgáztatják Istent, vizsgáztatják Jézust, hogy milyen felhatalmazással, kitől származó engedéllyel mondja, amit mond, teszi, amit tesz, és éli azt az életet, amelyet mi a golgotai véggel értelmetlennek, hiábavalónak, sőt élheteretlennek tartunk.

– Az egyház, a kegyelem, a szentségek, a vallásosság sajátos megfogalmazása, a jézusi élet feltámadáson keresztüli kizárólagos értelmezése, a megváltás – mind-mind olyan problémák, amelyek Jézus szellemében és élete, tanítása alapján megoldhatatlannak maradnak. A kereszténységnek akkor, és csak akkor van keresnivalója az emberek életében, ha képes megmaradni a názáreti Jézus egyszerű megoldásainál, amelyekre vonatkozóan minden kifizetődőségi mutató csődöt mutat, és amelyekre nincs más magyarázat, csak Isten, vagyis a megkülönböztetés és mérlegelés nélküli szeretet.

Mitől kell megváltani az embert, vagy inkább – általános hittudatunk szerint – miben kell megváltoztatni Istent? Miért van szükség arra, hogy Isten és ember közé közvetítőt, külön-megváltót iktassunk? Vajon Isten keze rövidebb, semhogy elérjen az emberig, vagy az ember kiáltása nem hallatszik az egekig? Talán bizony Jézus feltámadása nélkül nem értelmezhető Isten irántunk tanúsított nagyrabecsülése és szeretete?

– Abban mindenképpen igazat kell adni Bultmann-nak, hogy Jézus feltámadásának lényegét nem az evangéliumi feltámadási beszámolókból, hanem az üres sírban vagy a megjelenésekben kell keresni, hanem abban a közösségben, amelyben a kérügma, a valódi jézusi élet valósággá, „feltámadottá” vált.³ Meggyőződésem szerint meg kell fordítani Pál kijelentését: *Ha csak a (halálból testben) föltámadott Jézusban hiszek, és ez minősíti és alapozza meg hitemet, akkor hiábavaló az egész igehirdetés, az egész életem, de hiábavaló a jézusi élet maga is.* A feltámadás lényege szerint nem a történelmi Jézusról szól, hanem rólunk, arról, hogy életre, feltámasztásra méltónak ítéljük-e a jézusi, Istennek adott életet – az üres sírtól, a falaktól, tértől és időtől, valóságoktól és korszakoktól függetlenül! Nem Jézus föltámadását kell igazolnunk, hanem a sajátunkét, amelyet nem fojthat el sem korszellem, sem társadalmi elvárás.

Jézus és a jézusi élet méltó az életre, a föltámadásra, föltámasztásra, és az emberi élet méltó Isten szeretetére, mert nem emberi igazolásokra, nem teológiai eszme-futtatásokra, hitvallásokra vagy egyházi kötelezvényekre, hanem Istenre épül, de mindenestül attól függ, hogy életre szólóan megbízunk-e Istennel. Nem az asszonyok, nem is Péter vagy Pál, nem is az ötszáz testvér, hanem mi vagyunk az igazi tanúk a halhatatlan jézusi élet mellett! Nem arimateai József üresen maradt sírja igazolja a „jézusi megváltást” vagy a föltámadást, hanem a mi hitünk és életünk, hitvallásunktól és teológiai fejtegetésektől függetlenül! Nem Jézus föltámadása a kérdés, hanem Jézus élete és tanítása bennünk!

(Vége)

² Gerd Theissen: Az őskereszténység élményvilága és magatartásformái. Látomások az Újszövetségben.

³ R. Bultmann: Az Újszövetség teológiája.